

יצחק וורפר

הרב נ. צ. קואינקא ז"ל

(אגב קריאה)

דיים ולהתקרבות הלבבות. הרב קוֹ-אינקא היה אולי היחידי מבין הרבנים הספרדים, שהרבה כל כך ללמוד, להגות ולעיין בספרות הרבנית האשכנזית של האחרונים ובקיאותו בה היתה מרובה עד להפליא. את הספרים החשובים ביותר כמו ״מנחת חנוך״ וכו״ היה יודע כמעט בעל־פה. ספרים אלו השפיעו, כמורבן, גם על דרך לימודו, מה שמתבלט מהידושויו בתורה ומהערותיו המרובות, שפרסם ב״המאסף״. נאמנה עלינו עדותו של הרב פישמאן הכותב במבוא לספר: ״בימי חיי נפגשתי במאות רבנים סופרים וקוראי ספרים ותיקים ובכל אלה לא מצאתי בקי כמוהו בכל הספרות העתיקה והישנה, החדשה והחדשה, כי זכרונו הרחב והנאמן היה ממש בורסוד שאינו מאבד טיפה״.

הוא אחד בתוכו את הבקאות הספרדית עם החריפות האשכנזית. החלק מיצירתו הספרותית־תורנית, שפירסם, ב״מאסף״ וששת ספריו הגדולים, שהשאיר בכתב־יד בכמה עניפי תורה (א. זכרון לאברהם — חידושים ותירוצים על כל ששה סדרי משנה, ב. תשובות, פסקים וקונטרסי הערות בכמה ענינים, ג. קונטרס כללים לפי סדר הא״ב בדיני טומאה וטהרה, ד. דרושים, ה. תפארת ציון — חיבור על התורה, ו. פרפראות לחכמה — חידושי הלכות) מעמידים אותו בשורה הראשונה של גדולי התורה וההוראה מהדור שעבר. מלבד כח זכרונו החזק הצטיין הרב בשקידה עצומה ובאהבת לימוד התורה, בראש דאגותיו עמדה תמיד שאלת הלימוד. עם כל צרותיו, ששב ען במידה מספיקה בתקופות שונות בימי חייו, היה שמח ומאושר כשיכול היה להמשיך בלימוד התורה, הרי לפנינו פסקה אחת מרבות: ״בבוא שנת תרע״ח נסתתמו לי כל השערים וגדל צערי עד מאד, אמרתי טוב, יהיה כמו שיהיה ואמנם לילגת החורף הארוכים ממשמשים ובאים ומה אוכל לעשות כי הורגלתי לישון מחמש עד שש שעות לכל היותר ואיך אוכל להשיג נרות, לא מצאתי שום עצה כי אם לבקש מאת ידידי רק מעט עזר לזה ובאמת ראיתי כי אשריהם ישראל רחמנים בני רחמנים הם למרות המצב הנוהא שהגיע או למרום קצו עזרו בידי ברצון לב עד כי יכולתי לקבץ או בערך חמש לירות זהב סכום גדול בעת ההיא ובכלן קניתי נרות והשתמשתי בהם עד חג הפסח כי היו ביוקר גדול״.

כל ימיו שאף להתרחק ממשרת הרבנות, שהעסיקתהו הרבה וגרמה לו, שיתבטל מלימודו. הוא היה מתגעגע לאותם הימים הטובים בהם היה מצבו ״יקר מאד״, אם כי פעמים רבות סבל בהם דחקות ועוני, אבל ״שמחתי ועבודתי לתת שעורים בתלמוד והלכה לתלמידים הגונים חשובה מאד בעיני ובפרט עבודתי ב״מאסף״ ושעשועי במכתבים ובדברי דת היו גורמים לי עונג ושמחה ובזמן האחרון אף כי מצבי החמרי הוטב אבל במצבי הרוחני איני מוצא עונג כלל (עמוד 47) — כך כותב הוא בישיבת על כסא הרבנות הראשית בירושלים. עד ימיו האחרונים שעשעתהו תקותו, כי עוד יתוקן מצבי באופן כי אפשר יהיה לי להתפטר מהדיינות ולשוב ולחיות שארית ימי במנוחה בתור איש פרטי, מתבודד בבית אוצר ספרי ומשתעשע בהם כמקדם״.

אבל הוא לא זכה לכך ונפטר כשהוא עומד בראש המוסד הרוחני העליון בישוב, כחבר הרבנות הראשית בארץ ישראל.

והרבה רשמים וזכרונות מהם רשמתי בספרי הגדול״ (הערה 21) ועוד). ספר גדול זה היה מאפשר לנו חידושה יותר עמוקה לתוך סתרי חינו וגנוי נשמתו ויכול היה להעמידנו על קוים נוספים שבאפיו הטהור, אגב מסירת ידיעות חשובות, ממדרגה ראשונה, על חיי העדה הספרדית ועל מה שהתהווה בה בדור הקודם בארץ־ישראל ומחוצה לה (ראה לדוגמה הערה 32: ״הרבה רשמים וזכרונות כתבתי בספרי בארובה מכמה ענינים שעברו עלי בעדן, בומבאי ובכלכותא וגם מנסיעתי לבצרה ובגדד ורשמתי זכרונות רבים״; הערה 33: ״בספרי הגדול רשמתי רשמים וזכרונות רבים על כל מה שעבר עלי בעיר סאלאניק וכו״). היינו מקבלים מתוך ספר זה ידיעות חשובות על כמה אישים חשובים, מוסדות וכו״, כפי שמבטיח בהערות. ויש באמת להצטער, שהספר לא הגיע לידינו. אבל גם מתוך הספר הצנום שלפנינו, הכתוב ברוך ובעדינות, בפשטות נפלאה ובצניעות בלבבה, אפשר לנו לעמוד על תכונותיו המצויינות של כותבו, לפחות על העיקריות שבהן.

באחת עלה הרב קואינקא על כל בני דורו, הוא גשר גשר בין היהדות הספרדית והאשכנזית, בנסיעותיו המרובות בארצות שונות כשד״ר למען מוסדות תורה וציבור בארץ קשר קשרי ידידות אמתית וכנה עם כמה מגדולי הרבנים האשכנזים ועם רבים מהם עמד בחילופי מכתבים, בחידושי תורה ובבירורי הלכה, שנים רבות.

ביחוד הגדיל לעשות ב״מאספו״, שהוציא לאור וערך במשך עשרים שנה בערך. בכמה תורנית חשובה זו השתתפו מחשובי הרבנים ומגדולי הלמדנים שברוסיה, ליטה וכו״. בשוריה אחת עם חכמים ספרדים גדולים, הדבר גרם ליחסי הערכה הדדיים.

הרב בן־ציון אברהם קואינקא, ז״ל, שייך בלי ספק לטיפוסים הבולטים והמענינים ביותר שביהדות הספרדית בדור החולף. לכאורה לא גדול החידוש בו; צעיר ירושלמי, ממשפחה מיוחסת, בעל כשרונות, מקבל חינוך תורני־מסורתי לפי הסדר המקובל בימים ההם, עובר את תחנות ההתפתחות הרגילות — ובהצלחתו בדרך חייו זוכה להיות לרב ומורה בישראל, הוא עולה בשלבי ההתפתחות ומגיע למשרה כבודה ולמעלה מורמת מעם, הוא נבחר כראב״ד לעדת הספרדים בירושלים, משמש כרב ראשי בקהילת חברון ולבסוף יושב גם כחבר ברבנות הראשית בארץ־ישראל. עמדה חשובה בחיים כזו ודומה לה משיגים אמנם ורק יחידים, יחידי סגולה, אבל כאלה מצויים בין אחינו הספרדים ונמצא כדוגמתם. אולם בקראינו בעיון את תולדותיו וזכרונותיו, הכתובים בידי עצמו, נראה, כי שונה היה האיש מחבריו, גדול מהם במעשיו ומעולה בתכונותיו, חבל, שלא הגיע לידינו ספר־זכרונותיו הגדול, שכתב הרב קואינקא, כפי שהוא מוסר בכמה מקומות (הערות 10,1, ועוד), שלא נשלם כנראה והקונטרסים נאבדו או גנוזים בידי היורשים בין שאר ספריו שבכתב־יד (קשה עלי דעתו של המו״ל מ. ד. גאון הקובע בוודאות, שספר זה לא נתחבר והרב קואינקא רק חשב לחברו (עמוד 49) מאחר שהרב כתב פעמים אחדות על הספר כעל עובדה, כמו: ״רשומים אצלי בספר תולדותי אשר כתבתי יותר בארוכה״ (הערה 1), ״קצור תולדותיהם של כל הרבנים האלה

* ״ספר זכרונות ותולדות מאת הרה״ג וכו״ בן־ציון אברהם קואינקא, זצ״ל, כתובים בידי עצמו עם פתח דבר ״ציון לרבי בן ציון״ מאת הרב י. ל. הכהן פישמאן, ירושלים, ה׳ תרצ״ח, 54 עמודים.